

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

6 czerwca 2025 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Paweł Grzegorzczak (przewodniczący)
SSN Agnieszka Piotrowska (sprawozdawca)
SSN Roman Trzaskowski

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym 6 czerwca 2025 r. w Warszawie
skargi kasacyjnej Banku spółki akcyjnej w W.
od wyroku Sądu Okręgowego w Bielsku-Białej
z 16 grudnia 2021 r., II Ca 1081/21,
w sprawie z powództwa B.S.
przeciwko Bankowi spółce akcyjnej w W.
o ustalenie,

- 1) oddala skargę kasacyjną,
- 2) zasądza od pozwanego na rzecz powódki koszty postępowania kasacyjnego w kwocie 2700 (dwa tysiące siedemset) zł z odsetkami w wysokości odsetek ustawowych za opóźnienie w spełnieniu świadczenia pieniężnego za czas po upływie tygodnia od dnia doręczenia orzeczenia zobowiązanemu do dnia zapłaty.

Agnieszka Piotrowska Paweł Grzegorzczak Roman Trzaskowski

(A.D.)

UZASADNIENIE

Wyrokiem z 12 lipca 2021 r. w sprawie z powództwa B.S. przeciwko Bankowi S.A. z siedzibą w W. (dalej Bank), Sąd Rejonowy w Bielsku – Białej ustalił, że bliżej opisana umowa kredytu zawarta 10 lipca 2008 r. przez B.S. i Z.S. z pozwanym Bankiem jest nieważna.

Sąd pierwszej instancji poczynił obszerne ustalenia faktyczne przytoczone w uzasadnieniu wyroku, z których wynika, że 10 lipca 2008 r. B. i Z. małżonkowie S. zawarli z pozwanym umowę na szczegółowo opisanych w uzasadnieniu wyroku warunkach. Na jej podstawie pozwany udzielił im kredytu w kwocie 250 000 zł, waloryzowanego kursem franka szwajcarskiego (CHF). Kwota kredytu w momencie jego uruchomienia podlegała przeliczeniu na CHF według kursu kupna tej waluty ustalonego przez pozwany Bank w jego Tabeli kursów walut obcych. Kredyt miał być spłacony w 360 miesięcznych ratach wyrażonych w CHF i podlegających przeliczeniu na złote według kursu sprzedaży franka, ustalonego przez kredytodawcę w jego Tabeli kursów walut obcych. W dniu 11 stycznia 2013 r. strony zawarły aneks do umowy, zgodnie z którym kredytobiorcy mogli dokonywać spłaty kredytu w CHF. W toku sprawy powód zmarł, a jego następca prawnym jest powódka.

Na podstawie poczynionych w sprawie ustaleń faktycznych, Sąd Rejonowy uznał, powołując się na orzecznictwo Sądu Najwyższego i Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej (dalej TSUE), że umowa kredytu zawierała niedozwolone postanowienia umowne w rozumieniu art. 385¹ k.c., niewiążące kredytobiorców jako konsumentów z mocy samego prawa i ze skutkiem *ex tunc*. Wobec niemożności ich zastąpienia przepisami dyspozytywnymi Sąd uznał, że umowa w takim kształcie nie może obowiązywać i jest nieważna.

Wyrokiem z 16 grudnia 2021 r., Sąd Okręgowy w Bielsku – Białej oddalił apelację pozwanego Banku, dzielając ustalenia faktyczne i oceny prawne Sądu pierwszej instancji.

W skardze kasacyjnej pozwany Bank zarzucił naruszenie:

- art. 235² § 1 pkt. 2 i 5 w zw. z art. 278 k.p.c. w zw. z art. 227 k.p.c. przez bezpodstawne pominięcie przez Sąd pierwszej instancji wniosku pozwanego o przeprowadzenie dowodu z opinii biegłego,

- art. 189 k.p.c. przez jego niewłaściwe zastosowanie i uznanie, że powódka ma interes prawny w wytoczeniu powództwa o ustalenie nieistnienia stosunku prawnego kredytu,

art. 385¹ § 1 - 3 k.c. w zw. z art. 385 k.c. w zw. z art. z art. 4 ust. 2 Dyrektywy Rady 93/13/EWG z 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich (Dz. Urz. UE L.95 z 21 kwietnia 1993 r., dalej „Dyrektywa 93/13”) przez uznanie, że postanowienia zawarte w § 2 ust. 2 i § 7 ust. 1 umowy kredytu oraz § 3 ust. 2 i § 8 ust. 3 Regulaminu stanowiącej jej załącznik, nie były jednoznaczne,

art. 385¹ § 1 - 3 k.c. w zw. z art. 353¹ k.c. w zw. z art. 69 ust. 1 i 2 ustawy z 29 sierpnia 1997 r. Prawo bankowe (aktualny tekst jedn. Dz.U. z 2024 r., poz. 1646, dalej: „prawo bankowe”) w brzmieniu sprzed nowelizacji dokonanej ustawą z 29 lipca 2011 r. o zmianie ustawy - Prawo bankowe oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 165 poz. 984, dalej: „ustawa antyspreadowa”) oraz w zw. z art. 3 ust. 1 i 2 Dyrektywy 93/13/EWG przez uznanie, że postanowienia umowy kredytu naruszają w sposób rażący interesy konsumenta i dobre obyczaje oraz prowadzą do nierównowagi kontraktowej stron przez nierównomierne rozłożenie uprawnień i obowiązków, a w konsekwencji do nieważności umowy kredytowej,

- art. 385¹ § 2 k.c. w zw. z art. 65 § 1 i 2 k.c. oraz art. 358 § 2 i § 3 k.c. w zw. z art. 6 ust. 1 Dyrektywy 93/13/EWG oraz w zw. z art. 58 § 1 i 3 k.c. poprzez ich błędną wykładnię skutkującą uznaniem, że nie istnieje przepis dyspozytywny, który mógłby zostać zastosowany do rozliczeń z tytułu umowy kredytu (przy założeniu niekorzystnej dla pozwanego interpretacji, zgodnie z którą odesłanie do Tabeli Kursów zostanie uznane za bezskuteczne), a co za tym idzie nie jest możliwe utrzymanie pomiędzy stronami umowy o zamierzonym charakterze,

- art. 4 w zw. z art. 1 ust. 1 lit. a) i lit. b) ustawy antyspreadowej w zw. z art. 316 § 1 k.p.c. oraz art. 391 § 1 k.p.c. przez ich błędną wykładnię polegającą na nieuwzględnieniu przez Sąd obowiązującego na dzień wyrokowania stanu prawnego,

- art. 6 ust. 1 Dyrektywy 93/13/EWG w zw. z art. 267 Traktatu o Funkcjonowaniu Unii Europejskiej przez nieprawidłową realizację obowiązku poinformowania powódki jako konsumenta o skutkach prawnych unieważnienia umowy kredytu indeksowanego do CHF, wskutek czego nie mogła ona w sposób świadomy, wyraźny i swobodny wypowiedzieć się w przedmiocie dalszego podtrzymywania zarzutu abuzywnego charakteru warunków umowy.

Formułując te podstawy kasacyjne, skarżący wniósł o uchylenie wyroku Sądu Okręgowego w Bielsku-Białej i przekazanie sprawy temu Sądowi do ponownego rozpoznania, ewentualnie o uchylenie wyroków Sądów obu instancji i przekazanie sprawy Sądowi Rejonowemu w Bielsku- Białej do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Procesowy zarzut naruszenia art. 235² § 1 pkt. 2 i 5 w zw. z art. 278 k.p.c. w zw. z art. 227 k.p.c. dotyczy po pierwsze pominięcia przez Sąd pierwszej instancji wniosku pozwanego o przeprowadzenie dowodu z opinii biegłego, zaś po drugie nie jest uzasadniony wobec przyjętej przez Sąd pierwszej instancji koncepcji rozstrzygnięcia, podzielonej przez Sąd odwoławczy, o czym będzie mowa niżej.

Nie jest także zasadny zarzut naruszenia art. 189 k.p.c. przez uznanie przez Sąd, że powódka ma interes prawny w wytoczeniu powództwa o ustalenie nieistnienia stosunku prawnego w postaci umowy kredytu. W świetle ugruntowanego orzecznictwa Sądu Najwyższego możliwość dochodzenia roszczenia o zwrot zapłaconych rat kredytu nie eliminuje interesu prawnego konsumenta w żądaniu ustalenia nieistnienia stosunku prawnego w związku z nieważnością umowy kredytu. Interes prawny - o którym mowa w art. 189 k.p.c. - należy postrzegać elastycznie, z uwzględnieniem celowościowej wykładni tego pojęcia, szeroko pojmowanego dostępu do sądów oraz konkretnych okoliczności sprawy. Powód zachowuje interes prawny w zgłoszeniu powództwa o ustalenie nieistnienia (nieważności) stosunku prawnego, jeżeli mimo przysługującego mu powództwa o świadczenie na podstawie spornego stosunku prawnego, ze stosunku tego wynikają inne, dalej idące skutki, których dochodzenie w drodze powództwa o zapłatę nie jest możliwe lub aktualne.

W takich stanach faktycznych jedynie powództwo o ustalenie nieistnienia tego stosunku prawnego - z uwzględnieniem procesowych skutków wyroku o ustalenie, w szczególności granic prawomocności materialnej - może w pełny sposób zaspokoić interes prawny powoda, zapobiec potencjalnym sporom między stronami na przyszłość, a zatem w definitywny sposób rozstrzygnąć niepewną sytuację prawną związaną ze spornym stosunkiem prawnym (zob. uzasadnienie uchwał Sądu Najwyższego z 17 grudnia 1993 r., III CZP 171/93, OSNCP 1994, nr 7-8, poz. 149 i z 20 października 2015 r., III CZP 27/15, OSNC 2016, Nr 3, poz. 31; wyroki Sądu Najwyższego z 2 lipca 2015 r., V CSK 640/14; z 2 lutego 2006 r., II CK 395/05; z 25 lutego 2022 r., II CSKP 87/22 i z 23 kwietnia 2021 r., II CSK 9/21, a także postanowienie Sądu Najwyższego z 30 grudnia 2024 r., I CSK 3258/23).

Nie zasługują także na uwzględnienie rozbudowane zarzuty naruszenia art. 385¹ k.c. w związku ze wskazanymi w podstawach kasacyjnych przepisami kodeksu cywilnego oraz Dyrektywy 93/13 polegające na wadliwym, w ocenie pozwanego, uznaniu przez Sąd Apelacyjny spornych postanowień umownych za określające główne świadczenia stron, niewyrażone w jednoznaczny sposób i w konsekwencji powodujące, po ich usunięciu, upadek umowy kredytu jako nieważnej.

Zgodnie z art. 385¹ § 1 k.c. postanowienia umowy niezgodnione indywidualnie z konsumentem nie wiążą go, jeżeli kształtują jego prawa i obowiązki w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami, rażąco naruszając jego interesy (niedozwolone postanowienia umowne). Nie dotyczy to postanowień określających główne świadczenia stron, w tym cenę lub wynagrodzenie, jeżeli zostały sformułowane w sposób jednoznaczny. Artykuł 3 ust. 1 Dyrektywy 93/13 stanowi, że postanowienia umowy, które nie były indywidualnie negocjowane z konsumentem, mogą być uznane za nieuczciwe, jeżeli stoją w sprzeczności z wymogami dobrej wiary, powodują znaczącą nierównowagę wynikających z umowy praw i obowiązków stron ze szkodą dla konsumenta. Przepisy dotyczące klauzul abuzywnych stanowią implementację Dyrektywy 93/13, stąd przy ich interpretacji należy uwzględnić orzecznictwo Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej (TSUE).

W świetle art. 385¹ § 1 zd. 2 k.c., ocenie pod kątem abuzywności nie podlegają postanowienia określające główne świadczenia stron umowy, pod warunkiem

wszakże, że zostały one sformułowane sposób jednoznaczny. W orzecznictwie Sądu Najwyższego dominuje aktualnie pogląd (po początkowym okresie przyjmowania poglądu przeciwnego), że klauzule kształtujące mechanizm indeksacji, zastrzeżone w umowie kredytu złotowego indeksowanego do waluty obcej (lub denominowanego w walucie obcej) określają główne świadczenia stron (zob. wyroki Sądu Najwyższego z 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18, OSNC-ZD 2021, Nr 2, poz. 20; z 4 kwietnia 2019 r., I CSK 159/17; z 9 maja 2019 r., I CSK 242/18; z 21 czerwca 2021 r., I CSKP 55/21 oraz z 3 lutego 2022 r., II CSKP 459/22).

Skarżący zarzucił wadliwe przyjęcie przez Sąd drugiej instancji, że postanowienia umowy stron przewidujące indeksację kredytu kursem waluty obcej nie zostały sformułowane w sposób jednoznaczny. Zarzut ten jest niezasadny, albowiem w orzecznictwie Sądu Najwyższego i TSUE wyjaśniono już, że wymaganie wyrażenia postanowienia umownego w sposób jednoznaczny, prostym i zrozumiałym językiem jest spełnione, gdy umowa przedstawia konsumentowi, w sposób przejrzysty i jednoznaczny, działanie mechanizmu waloryzacyjnego tak, aby konsument był w stanie oszacować, w oparciu o jednoznaczne i zrozumiałe kryteria, wpływające dla niego z tej umowy konsekwencje ekonomiczne związane z zaciągnięciem wieloletniego zobowiązania kredytowego waloryzowanego kursem waluty obcej. Konsument powinien być jasno poinformowany przez bank, że podpisując umowę kredytu indeksowanego do waluty obcej, ponosi przez cały okres jej obowiązywania, niczym nieograniczone ryzyko kursowe, które z ekonomicznego punktu widzenia może okazać się dla niego trudne do udźwignięcia w przypadku silnej deprecjacji waluty (zob. wyroki TSUE z 10 czerwca 2021 r., C - 776/19, C - 782/19; z 30 kwietnia 2014 r., C-26/13 oraz z 20 września 2017 r., C-186/16, a także wyrok Sądu Najwyższego z 13 maja 2022 r., II CSKP 464/22). W wyroku z 10 czerwca 2021 r. (C - 776/19, C - 782/19) TSUE wyjaśnił, że wykładni art. 3 ust. 1 Dyrektywy 93/13 należy dokonywać w ten sposób, że warunki umowy kredytu, które powodują skutek w postaci ponoszenia nieograniczonego ryzyka kursowego przez kredytobiorcę, mogą doprowadzić do powstania znaczącej nierównowagi, wynikających z tej umowy, praw i obowiązków stron ze szkodą dla konsumenta, jeśli przedsiębiorca nie mógłby racjonalnie oczekiwać, przestrzegając wymogu przejrzystości w stosunku do konsumenta, że ten konsument zaakceptowałby,

w następstwie indywidualnych negocjacji, nieproporcjonalne ryzyko kursowe, które wynika z takich warunków. W uzasadnieniu wyroku z 27 listopada 2019 r. II CSK 483/18, Sąd Najwyższy podniósł, że nie jest wystarczające wskazanie w umowie, że ryzyko związane z zmianą kursu waluty ponosi kredytobiorca oraz odebranie od niego oświadczenia o standardowej treści, że został poinformowany o ponoszeniu ryzyka, wynikającego ze zmiany kursu waluty, oraz przyjął do wiadomości i akceptuje to ryzyko. Wprowadzenie do umowy kredytowej, zawieranej na wiele lat, mechanizmu działania ryzyka kursowego, wymagało szczególnej staranności Banku w zakresie wyraźnego wskazania zagrożeń wiążących się z oferowanym kredytem, tak by konsument miał pełne rozeznanie konsekwencji ekonomicznych zawieranej umowy. W takim stanie rzeczy przedkontraktowy obowiązek informacyjny w zakresie ryzyka kursowego powinien zostać wykonany w sposób jednoznacznie i zrozumiale unaoczniający konsumentowi, który z reguły posiada elementarną znajomość rynku finansowego, że zaciągnięcie tego rodzaju kredytu jest bardzo ryzykowne. Ochrona konsumenta może zostać zapewniona jedynie wtedy, gdy uwzględnione zostaną jego rzeczywiste i tym samym bieżące interesy, a nie interesy, jakie miał w okolicznościach istniejących w chwili zawarcia danej umowy.

Klauzule waloryzacyjne, które określają główne świadczenia stron i nie zostały wyrażone w umowie kredytu w sposób jasny i precyzyjny, podlegają badaniu pod kątem spełnienia przesłanek z art. 385¹ § 1 k.c. Abuzywność klauzul zawartych w umowę, o której chodzi w tej sprawie, została już przesądzona w orzecznictwie Sądu Najwyższego i TSUE, w którym wyjaśniono, że postanowienia umowy (regulaminu), określające zarówno zasady przeliczenia kwoty udzielonego kredytu na złotówki przy wypłacie kredytu, jak i spłacanych rat na walutę obcą, pozwalające bankowi kredytującemu swobodnie kształtować kurs waluty obcej, mają charakter niedozwolonych postanowień umownych, gdyż kształtują prawa i obowiązki konsumenta w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami, rażąco naruszając jego interesy. Sprzeczność z dobrymi obyczajami i naruszenie interesów konsumenta polega w tym przypadku na uzależnieniu wysokości świadczenia banku oraz wysokości świadczenia konsumenta od swobodnej decyzji banku. Zarówno przeliczenie kwoty kredytu na złotówki w chwili jego wypłaty, jak i przeliczenie odwrotne w chwili wymagalności poszczególnych spłacanych rat, służą określeniu

wysokości świadczenia konsumenta. Takie postanowienia, które uprawniają bank do jednostronnego ustalenia kursów walut, są nietransparentne i pozostawiają pole do arbitralnego działania banku; obarczają kredytobiorcę nieprzewidywalnym ryzykiem oraz naruszają równorzędność stron. Są one niedopuszczalne, niezależnie od tego, czy swoboda przedsiębiorcy (banku) w ustaleniu kursu jest pełna, czy też w jakiś sposób ograniczona, np. w razie wprowadzenia możliwych maksymalnych odchyień od kursu ustalanego z wykorzystaniem obiektywnych kryteriów (zob. wyroki Sądu Najwyższego z 22 stycznia 2016 r., I CSK 1049/14, OSNC 2016, Nr 11, poz. 134; z 1 marca 2017 r., IV CSK 285/16; z 27 lutego 2019 r., II CSK 19/18 oraz z 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18, OSNC-ZD 2021, Nr 2, poz. 20). Jak to już akcentowano, w celu ustalenia, czy zachodzi sprzeczność postępowania przedsiębiorcy z wymogami dobrej wiary, należy sprawdzić, czy przedsiębiorca, traktujący konsumenta w sposób sprawiedliwy i słuszny, mógłby racjonalnie spodziewać się, iż konsument przyjąłby określone postanowienie umowne w drodze negocjacji indywidualnych (zob. wyrok TSUE z 14 marca 2013 r., C - 415/11 oraz uzasadnienie uchwały składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z 20 czerwca 2018 r., III CZP 29/17, OSNC 2019, nr 1, poz. 2). Rażąco naruszenie interesów konsumenta oznacza nieusprawiedliwioną dysproporcję, na niekorzyść konsumenta praw i obowiązków wynikających z umowy, skutkujące niekorzystnym ukształtowaniem jego sytuacji ekonomicznej oraz jego nierzetelne traktowanie (zob. wyroki Sądu Najwyższego z 3 lutego 2006 r., I CK 297/05, z 15 stycznia 2016 r., I CSK 125/15, OSNC - ZD 2017, nr 1, poz. 9; z 27 listopada 2015 r., I CSK 945/14, z 30 września 2015 r., I CSK 800/14, z 29 sierpnia 2013 r. I CSK 660/12). Konsument pozostaje zawsze stroną słabszą w stosunku do banku, zarówno pod względem możliwości negocjacyjnych, jak i ze względu na stopień poinformowania o wszystkich aspektach stosunku prawnego wynikającego z umowy. Z tej przyczyny art. 6 ust. 1 Dyrektywy 93/13 przewiduje, że nieuczciwe warunki nie będą wiążące dla konsumenta. Jest to przepis bezwzględnie wiążący, który zmierza do zastąpienia formalnej równowagi praw i obowiązków stron, ustanowionych w umowie, równowagą rzeczywistą, która przywraca równość stron. Sąd jest zobowiązany do zbadania z urzędu, czy określone postanowienia umowne wchodzące w zakres stosowania dyrektywy mają nieuczciwy charakter, aby po dokonaniu tej oceny zniwelować brak równowagi między konsumentem

a przedsiębiorcą (zob. wyroki TSUE z 4 czerwca 2009 r., C - 243/08; z 14 czerwca 2012 r., C - 618/10, a także z 3 marca 2020 r., C - 125/18).

Klauzule walutowa i spreadowa, składające się na mechanizm indeksacji kredytu do CHF w umowie łączącej strony są od początku, z mocy samego prawa, dotknięte bezskutecznością na korzyść powódki która, istotnie mogła udzielić następnie świadomej i wolnej zgody na ten mechanizm i w ten sposób przywrócić mu skuteczność z mocą wsteczną, czego jednak nie uczyniła, konsekwentnie żądając ustalenia nieważności umowy kredytu.

W tego rodzaju sytuacji, po eliminacji z umowy bezskutecznych niedozwolonych postanowień, strony pozostają związane umową w pozostałym zakresie, jeżeli tylko jest to możliwe (zob. uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego – zasada prawna - z 7 maja 2021 r., III CZP 6/21, OSNC 2021, nr 9, poz. 56). W przypadku, gdy uznanie bezskuteczności niedozwolonego postanowienia umownego doprowadzi do takiej deformacji umowy, że na podstawie pozostałej jej treści nie da się odtworzyć praw i obowiązków stron, nie można przyjąć, że strony są związane pozostałą częścią umowy (zob. m.in. uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z 7 maja 2021 r., III CZP 6/21 oraz wyroki Sądu Najwyższego z 1 marca 2017 r., IV CSK 285/16 oraz z 24 października 2018 r., II CSK 632/17). Umowa będzie dotknięta nieważnością, gdy bez abuzywnych postanowień jej obowiązywanie nie jest możliwe w świetle prawa krajowego i nie zaszyły przesłanki umożliwiające zastosowanie regulacji zastępczej, a konsument - tak jak ma to miejsce w okolicznościach sprawy - nie potwierdził postanowień abuzywnych (zob. m.in. uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z 7 maja 2021 r., III CZP 6/21 oraz wyroki Sądu Najwyższego z 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18 i z 16 września 2021 r., I CSKP 166/21). W razie stwierdzenia – tak jak to miało miejsce w okolicznościach sprawy - abuzywności klauzuli ryzyka walutowego i klauzul przeliczeniowych, utrzymanie umowy nie jest możliwe z prawnego punktu widzenia. Unieważnienie tych klauzul doprowadziłoby bowiem nie tylko do zniesienia mechanizmu indeksacji oraz różnic kursów walutowych, ale również – pośrednio – do zaniknięcia ryzyka kursowego, które jest bezpośrednio związane z indeksacją kredytu do waluty (zob. m.in. uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z 7 maja 2021 r., III CZP 6/21, OSNC 2021, nr 9, poz. 56 ; wyroki Sądu Najwyższego

z 1 marca 2017 r., IV CSK 285/16; z 24 października 2018 r., II CSK 632/17; z 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18; z 16 września 2021 r., I CSKP 166/21; z 13 maja 2022 r., II CSKP 464/22; z 9 września 2022 r., II CSKP 794/22 oraz postanowienie Sądu Najwyższego z 27 kwietnia 2023 r., I CSK 3629/22).

W orzecznictwie Sądu Najwyższego i TSUE wskazuje się także, że co do zasady, sąd, stwierdzając bezskuteczność określonego abuzywnego postanowienia umownego, nie ma kompetencji do uzupełnienia powstałej, w wyniku eliminacji tego postanowienia, luki przez zmianę treści niedozwolonego postanowienia. Takie uprawnienie mogłoby bowiem zagrażać realizacji długoterminowego celu ustanowionego w art. 7 Dyrektywy 93/13, prowadząc do wyeliminowania zniechęcającego skutku wywieranego na przedsiębiorców przez zwykły brak stosowania takich warunków wobec konsumentów. Byliby oni w ten sposób zachęceni do stosowania nieuczciwych warunków, wiedząc, że nawet gdyby miały być one uznane za bezskuteczne, to umowa mogłaby zostać uzupełniona w niezbędnym zakresie przez sąd krajowy, co pozostałoby bez wpływu na jej ważność i bez istotnego uszczerbku dla ich interesów. W konsekwencji przyjęcie przez Sąd Apelacyjny, że strony nie są związane stosunkiem prawnym wynikającym z umowy kredytowej nie jest sprzeczne z zasadą proporcjonalności sankcji, skoro jest to efekt stosowania przez Bank praktyki w ramach której określał jednostronnie wysokość zobowiązania po zawarciu umowy, eksponując jednocześnie kredytobiorców na nieograniczone ryzyko kursowe (zob. m.in. wyroki TSUE z 14 czerwca 2012 r., C-618/10; z 30 kwietnia 2014 r., C 26-13; z 26 marca 2019 r., C-70/17 i C-179/17 oraz wyrok Sądu Najwyższego z 27 listopada 2019 r., II CSK 483/18).

Nie jest trafny zarzut naruszenia art. 385¹ § 2 k.c. w zw. z art. 65 § 1 i 2 k.c. oraz art. 358 § 2 i § 3 k.c. w zw. z art. 6 ust. 1 Dyrektywy 93/13/EWG oraz w zw. z art. 58 § 1 i 3 k.c. poprzez ich błędną wykładnię skutkującą uznaniem, że nie istnieje przepis dyspozytywny, który mógłby zostać zastosowany do rozliczeń z tytułu umowy kredytu (przy założeniu niekorzystnej dla pozwanego interpretacji, zgodnie z którą odesłanie do Tabeli Kursów zostanie uznane za bezskuteczne), a co za tym idzie nie jest możliwe utrzymanie pomiędzy stronami umowy o zamierzonym charakterze. Sąd Apelacyjny trafnie przyjął, że wyeliminowanie z umowy abuzywnych postanowień

umownych nie pozwala na jej utrzymanie, co przemawia za niezwiązaniem stron stosunkiem prawnym wynikającym z umowy kredytowej i jest tożsame w skutkach z jej nieważnością. Postanowienia uznane za abuzywne określają bowiem główne świadczenia stron i mają konieczny charakter z punktu widzenia konstrukcji umowy kredytu indeksowanego zaakceptowanego przez strony.

W orzecznictwie Sądu Najwyższego wyjaśniono już znaczenie nowelizacji prawa bankowego wprowadzonej ustawą antyspreadową. W wyroku z 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18, Sąd Najwyższy podniósł, że zgodnie z art. 1 ust. 2 Dyrektywy 93/13 jej przepisom nie podlegają m.in. postanowienia umowy „odzwierciedlające obowiązujące przepisy ustawowe lub wykonawcze”, przy czym z orzecznictwa TSUE wynika, że dotyczy to także przepisów, które weszły w życie już po zawarciu umowy kredytu zawierającej niedozwolone postanowienia i miały w założeniu charakter sanacyjny, tj. zastępowały te postanowienia *ex tunc* i utrzymywały ważność umowy (por. wyroki TSUE z 20 września 2018 r., C-51/17, pkt 62-64, 70 i z 14 marca 2019 r., C-118/17 pkt 37, 40) pod warunkiem, iż zachowana została możliwość odwrócenia niekorzystnych skutków niedozwolonego postanowienia (zob. wyrok Trybunału Sprawiedliwości z 14 marca 2019 r., C-118/17 pkt 45). Skutkiem sanowania klauzul abuzywnych jest wówczas także wyłączenie możliwości uznania umowy za nieważną z powodu tej (i tylko tej) abuzywności. Takie jednak znaczenie nie może być przypisywane ustawie antyspreadowej, albowiem przedmiotem jej regulacji nie były, zawarte w umowach zawartych przed wejściem w życie tej ustawy, klauzule abuzywne ani umowy z ich powodu nieważne. Celem ustawy nie było sanowanie tych wadliwości, albowiem przepisy ustawy nie wspominają o tych wadliwościach ani też nie regulują związanych z nimi rozliczeń. W założeniu ustawodawcy chodziło o doprecyzowanie na przyszłość reguł ustalania kursu wymiany walut oraz o nieodpłatne umożliwienie dokonywania spłat kredytu bezpośrednio w walucie obcej. Ustawodawca miał przy tym na względzie - przynajmniej *explicite* - umowy ważne oraz klauzule dozwolone, choć podlegające doprecyzowaniu. Nawet jeżeli było inaczej, założony (*implicite*) skutek sanujący nie mógł zostać w ten sposób osiągnięty. Omawiana ustawa w zasadzie nie przewidywała gotowych do zastosowania (choćby tylko dyspozytywnych) przepisów, które zastępowałyby ewentualne klauzule abuzywne, a jedynie nakładała na banki ciężar dokonania

ogólnie określonych, wymagających skonkretyzowania *in casu* zmian umowy, co nie wystarcza dla przyjęcia domniemania, że te konkretne rozwiązania są wynikiem należytego wyważenia ogółu praw i obowiązków stron przez ustawodawcę (zob. motyw 13 Dyrektywy 93/13 oraz wyrok TSUE z 21 marca 2013 r., C-92/11, pkt 26 i n.) i nie czyni zadość przesłankom przewidzianym w art. 1 ust. 2 dyrektywy 93/13, zwłaszcza że, jak wynika z orzecznictwa TSUE, wyjątek przewidziany w tym przepisie podlega ścisłej wykładni (zob. wyroki TSUE z 20 września 2017 r., C-186/16 pkt 31 i z 20 września 2018 r., C-51/17, pkt 54, 66). Przewidziana w art. 4 zd. 2 ustawy antyspreadowej zmiana umowy kredytu mogłaby wywoływać skutek sanujący tylko wtedy, gdyby stanowiła wyraz następczej „świadomej, wyraźnej i wolnej” rezygnacji kredytobiorcy-konsumenta z powoływania się na abuzywność postanowienia (ewentualnie także nieważność umowy) i zgody na jego zastąpienie postanowieniem dozwolonym. W braku takich czynności sanujących, wejście w życie ustawy antyspreadowej w żaden sposób nie podważa abuzywności spornych klauzul i nieważności umowy (zob. wyrok Sądu Najwyższego z 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18).

W ugruntowanym orzecznictwie Sądu Najwyższego dominuje także pogląd, że nie jest możliwe – wbrew woli konsumenta - zastąpienie niedozwolonego postanowienia umownego odsyłającego do kursu waluty wynikającego z tabeli bankowej odwołaniem do kursu średniego ustalanego przez NBP względnie kursu rynkowego waluty (zob. m.in. postanowienie Sądu Najwyższego z 23 sierpnia 2022 r., I CSK 1669/22; wyroki Sądu Najwyższego z 24 lutego 2022 r., II CSKP 45/22; z 10 maja 2022 r., II CSKP 163/22, II CSKP 285/22 i II CSKP 382/22; z 19 maja 2022 r., II CSKP 985/22; i z 20 maja 2022 r., II CSKP 403/22). Możliwości usunięcia luki w umowie nie stwarza art. 358 § 2 k.c. Po pierwsze został on wprowadzony do kodeksu cywilnego z dniem 24 stycznia 2009 r. ustawą z 23 października 2008 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny oraz ustawy – Prawo dewizowe, Dz.U. z 2008 r., Nr 228, poz. 1506), dopiero po zawarciu przez strony umowy. Po drugie, dotyczy on zobowiązań wyrażonych w walucie obcej, a w przypadku kredytu indeksowanego do CHF waluta obca stanowi jedynie miernik wartości zobowiązania zaciągniętego w walucie polskiej i świadczeń spełnianych przez kredytobiorców w walucie obcej. Spełnienie przez Bank świadczenia w walucie obcej było od początku wyłączone, a

kwota kredytu miała być wypłacona powodom wyłącznie w złotych. Po trzecie, zamiarem pozwanego nie było stosowanie kursu średniego NBP, lecz kursów z Tabeli kursów walut obcych pozwanego Banku, co miało mu zapewnić wyższy zysk ze spreadu walutowego. Przyjęcie, że wolą stron było stosowanie innego kursu, odrywałoby się zatem od ich rzeczywistej woli.

Powyższej oceny nie zmienia ewentualne uznanie umowy kredytowej za kreującą zobowiązanie ciągłe i przyjęcie na podstawie ogólnych reguł prawa międzyczasowego, że do takiego zobowiązania powinny mieć bezpośrednie zastosowanie przepisy wchodzące w życie w czasie trwania stosunku prawnego. Artykuł 358 § 2 k.c. w nowym brzmieniu mógłby bowiem znajdować zastosowanie wyłącznie do stosunków ciągłych istniejących w chwili jego wejścia w życie. Przyjęcie natomiast, że umowa kredytowa była nieważna lub bezskuteczna z powodu niemożności ustalenia wiążącego kursu waluty obcej w chwili jej zawarcia oznacza, że stosunek prawny nigdy nie powstał, w związku z czym nie ma przedmiotu, do którego dałoby się zastosować wymieniony przepis (zob. wyrok Sądu Najwyższego z 28 marca 2024 r., II CSKP 1308/22).

Nie ma także podstaw do dokonania wykładni umów kredytowych na podstawie art. 65 § 2 k.c. lub art. 56 k.c. w zw. z art. 354 k.c., już po usunięciu z nich postanowień abuzywnych, w celu ustalenia zgodnego celu i zamiaru stron co do sposobu ustalenia kursu CHF. Sprowadzałoby się to bowiem do zmiany treści klauzuli indeksacyjnej, prowadząc do zmiany jej rozumienia przez wprowadzenie odesłania do wartości rynkowej CHF. Dla rozstrzygnięcia o utrzymaniu umowy w mocy nieadekwatne jest odwoływanie się – jak to czyni skarżący - do hipotetycznej woli stron, groziłoby to bowiem ryzykiem dalszego pogorszenia sytuacji strony dotkniętej nadużyciem, gdyby strona, która narzuciła niedozwolone postanowienie umowne wywodziła, że nie zawarłaby umowy z jego pominięciem. Nie jest także możliwe zastąpienie wyeliminowanego abuzywnego postanowienia umownego przez zastosowanie przepisów prawa krajowego, które mogłyby mieć zastosowanie do umowy tylko odpowiednio lub przez analogię i które odzwierciedlają regułę obowiązującą w krajowym prawie zobowiązań (zob. wyrok TSUE z 16 marca 2023 r., C-6/22).

Skarżący zarzucił także naruszenie art. 6 ust. 1 Dyrektywy 93/13/EWG w zw. z art. 267 Traktatu o Funkcjonowaniu Unii Europejskiej przez nieprawidłową realizację obowiązku poinformowania powódki jako konsumenta o skutkach prawnych unieważnienia umowy kredytu indeksowanego do CHF, wskutek czego nie mogła ona, według treści tego zarzutu, w sposób świadomy, wyraźny i swobodny wypowiedzieć się w przedmiocie dalszego podtrzymywania zarzutu abuzywnego charakteru warunków umowy. Zarzut ten ma, jak się wydaje, źródło w poglądzie Sądu Najwyższego wyrażonym w uzasadnieniu uchwały składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego - zasadzie prawnej - z 7 maja 2021 r., III CZP 6/21 (OSNC 2021, Nr 9, poz. 56). Pogląd ten wymaga jednak modyfikacji z uwzględnieniem wykładni przepisów Dyrektywy 93/13 dokonanej w orzeczeniach TSUE wydanych już po podjęciu tej uchwały i dotyczących zagadnienia wymagalności wzajemnych roszczeń zwrotnych konsumenta i kredytodawcy, wskutek stwierdzenia nieważności umów kredytu. W wyroku z 7 grudnia 2023 r., C-140/22, TSUE orzekł, że art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 Dyrektywy 93/13 należy interpretować w ten sposób, że w kontekście uznania nieważności w całości umowy kredytu hipotecznego zawartej z konsumentem przez instytucję bankową ze względu na to, iż umowa ta zawiera nieuczciwy warunek, bez którego nie może ona dalej obowiązywać, stoją one na przeszkodzie wykładni sądowej prawa krajowego, zgodnie z którą wykonywanie praw, które konsument wywodzi z tej dyrektywy, jest uzależnione od złożenia przez tego konsumenta przed sądem oświadczenia, w którym twierdzi on, po pierwsze, że nie wyraża zgody na utrzymanie w mocy tego warunku, po drugie, że jest świadomy z jednej strony faktu, że nieważność wspomnianego warunku pociąga za sobą nieważność wspomnianej umowy, a z drugiej - konsekwencji tego uznania nieważności, i po trzecie, że wyraża zgodę na uznanie tej umowy za nieważną. W razie stwierdzenia nieważności umowy kredytowej, konsument jest uprawniony do domagania się od przedsiębiorcy zwrotu świadczeń spełnionych przez konsumenta w wykonaniu tej umowy oraz odsetek za opóźnienie od momentu upływu terminu nałożonego na danego przedsiębiorcę do wykonania tego zobowiązania, po tym jak przedsiębiorca ten otrzyma wezwanie do zwrotu tego świadczenia. Powódka reprezentowana w tej sprawie przez zawodowego pełnomocnika procesowego, od początku powoływała się na

abuzywność kwestionowanych przez nią klauzul umownych, ich niewiążący charakter oraz wynikającą z tego nieważność umowy.

W tym stanie rzeczy orzeczono, jak w sentencji (art. 398¹⁴ k.p.c.). Rozstrzygnięcie o kosztach postępowania kasacyjnego znajduje podstawę w art. 98 § 1 i § 1¹ k.p.c. w zw. z art. 391 § 1 i art. 398²¹ k.p.c., a także § 2 pkt 6 i § 10 ust. 4 pkt 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie (tekst jedn. Dz. U. z 2023 r. poz. 1964 z późn. zm.).

Agnieszka Piotrowska

Paweł Grzegorzczak

Roman Trzaskowski

(A.D.)

[r.g.]